

«Формування національно–культурної компетентності, виховання патріота і свідомого громадянина в умовах сьогодення».

(Шворак Р.)

«Патріотизм сьогодні – не мода, а виклик сучасності, це біль душі кожного свідомого українця, кожного з нас. Це постійне відчуття неспокою та тривоги за прийдешній день, за майбутнє, за долю країни.

В усі часи кожна держава світу з моменту свого створення дбала про належний вишкіл підростаючого покоління своїх громадян, адже від його якості залежало її майбутнє. Набуття Україною статусу незалежної держави поставило перед суспільством завдання створити ефективну систему національного виховання молоді, одним із головних напрямків якого є патріотичне виховання. Реалізація даного завдання з перших днів була ускладнена відмінністю регіональних підходів до трактування вітчизняної історії, мовного питання, національної ідеї, національною, релігійною та ідеологічною багатоманітністю населення нашої країни. Дуже швидко до цього додалися зростаюче загострення проблем соціально-економічного розвитку, різке майнове розшарування суспільства, знецінення моральних норм і цінностей.

Російсько-українська війна стократ помножила виклики, що стояли перед нашою країною. Вона різко змінила парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. Пригадаймо, яким ми виховували випускника? Так, випускник НУШ – особистість, інноватор, патріот. Отже, ми сьогодні з вами формуємо відповідальних та освічених українців, тих хто поведе нашу країну вперед.

У вирі буремних подій сьогодення опинилися і враз стали реальними патріотами всі – від мужніх воїнів, які ціною власного життя виборюють найдорожче – саме право України на існування, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, боронять від нової версії фашизму Європу і увесь світ, до відважних волонтерів і малесеньких українців, які раптово подорослішали і взяли на себе невласливі дітям дорослі ролі. Війна актуалізувала такі призабуті й «відкладені» цінності як волелюбність і гідність; право тисячолітньої нації в бути в центрі Європи, мати право на гідне життя і власний вибір; спроможність захистити себе, родину, громаду, свою національну ідентичність, державні інтереси; служити народові, Україні; бойове побратимство; відповідальність за власні рішення, дії і вчинки, громадянська активність, добродійність, волонтерська діяльність; жертвовність; культивування ставлення до захисника як до Героя; ідейна зрілість; здатність протистояти чужим впливам та ворожій ідеології. Тому немає потреби переконувати будь-кого в життєвій необхідності їх формування у шкільній юні. Згідно із Законом України «Про освіту»

громадянська компетентність як ключова формується на уроках з усіх предметів, адже, за словами Анатолія Мокренка, фізиками, хіміками чи математиками стануть одиниці, а громадянами мають стати всі, бо без громадян держава просто неможлива. Патріотами не народжуються. Ними стають у процесі становлення особистості. Саме тому пріоритетним у виховній системі кожного загальноосвітнього навчального закладу є національно-патріотичне виховання підростаючого покоління. Школа має особливу відповідальність за завтрашній день вільної незалежної України.

Засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені у генах, не є природною якістю, а формуються цілеспрямовано, системно, і з використанням певних принципів та методів діяльності з молодим поколінням.

Напевно, кожен підтримує думку, що патріотизм непідвладний часу. Це почуття робить нас добрими, гуманними, справедливими людьми, які понад усе цінують рідну землю й мову, знають і поважають символи своєї держави, шанують історію і дбають про майбутнє. У сучасних умовах виховання особистості дитини постає питання про те, чи здатне молоде покоління на високе почуття патріотизму? Сьогоднішні учні здатні на патріотичні почуття. Вони хочуть миру і спокою в державі, її процвітання, бо саме це є рушійною силою майбутнього.

Якщо подивитися на словосполучення “національно-патріотичне виховання”, то я виділяю три ключові вектори:

національне – плем’я, народ, тобто спільнота, у якій ми проживаємо і яка нас об’єднує;

патріотичне – це про громадянську свідомість, людину, яка усвідомлює свої обов’язки та права в межах цієї держави;

виховання – інструмент формування цінностей, спосіб усвідомити, зрозуміти та прийняти цінності, що стосуються громадянської свідомості.

Головна мета національно-патріотичного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Ця мета конкретизується через систему виховних завдань, що є загальними не тільки для навчально-виховних закладів, а й для всього суспільства в цілому.

Насамперед, це:

- забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів,
- формування моральної поведінки, активної життєвої позиції, правил співжиття, єдності слова і діла, готовності брати активну участь у житті своєї держави. .

Навчальний заклад працює за такими напрямками з патріотичного виховання учнів:

- формування патріотизму, відповідальності за долю нації, держави;
- виховання розуміння високої цінності українського громадянства, внутрішньої потреби бути громадянином України;
- формування поваги до Конституції України, державної символіки: Герба, прапора, Гімну України.
- збереження і продовження українських культурно-історичних традицій;
- виховання шанобливого ставлення до рідних святинь, української мови, історії;
- формування національної свідомості, людської гідності, любові до рідної землі, родини, народу задоволення естетичних та культурних потреб особистості;
- виховання правової культури особистості;
- формування й розвиток духовно-моральних і загальнолюдських цінностей досягнення життєвого успіху;

Сьогодні додалися і нові :

- підвищення престижу військової служби, а звідси - культивування шанобливого ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

Наша держава переживає складні часи. Все частіше ми чуємо слова «діти війни», «вимушені переселенці», - ніби історія повертається, і визначаємо для себе завдання як вчителя – психологічно підтримати дитину, зміцнити її силу волі, виховати стійкі моральні якості.

Система національно-патріотичного виховання потребує нових підходів, матеріально-технічного забезпечення, використання інноваційних методів і форм роботи з учнями діяльнісного підходу.

Ми починаємо по-особливому розуміти вагу слова «мир». Запорукою усвідомлення себе як патріота є наша освіченість, вчинки, діяльність. Тільки шляхом освіти і практичних дій, на прикладах минулих поколінь і сучасних героїчних сторінках історії можна виховати патріота. Провідна роль у реалізації визначених державою для школи завдань, належить вчителю, який має працювати на рівні сучасних вимог, постійно удосконалюючись, розвиваючи і збагачуючи свою професійну компетентність, інноваційну культуру, технологічний потенціал.

Саме ці завдання ставить перед нами Міністерство освіти і науки України в різних методичних рекомендаціях з питань організації виховної роботи у навчальних закладах. Національно-патріотичне виховання в системі освіти впроваджується шляхом реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 (далі - Стратегія), плану дій щодо реалізації Стратегії, державних цільових програм з питань з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), обласних, місцевих цільових програм з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), виконання Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання, нашого плану заходів, який ми складаємо щорічно. Результативність і якість виховання патріотично налаштованої особистості залежить від послідовності та системності у проведенні комплексу заходів, спрямованих на розвиток патріотичного руху.

У роботі з національно-патріотичного виховання учнів важливу роль відіграє не тільки позакласна, але й урочна система. Такі предмети, як українська мова і література, Захист України, історія, правознавство, предмети природничого циклу, відіграють важливу роль у соціалізації школярів, у вихованні патріота й громадянина, розвивають почуття гордості за Батьківщину. Уроки

української літератури якнайкраще покликані виховувати в душах дітей любов до Батьківщини, готовність захищати своїх рідних та всіх українців від навали окупантів. Красномовство вчителя, особистий патріотичний досвід, пов'язаний зі своєю родиною, досвід родин учнів виховують небайдужих, справжніх українців. Кожен урок української літератури та мови в практиці наших вчителів є годинаю виховання любові та гордості за українців та Україну. Рідна мова — найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була й залишається важливою сферою впливу на національну свідомість молоді, ідентифікаційним кодом нації. Розуміння учнями процесу повернення до рідних коренів, витоків українства, національного самоствердження й саморозвитку вже є проявом патріотизму.

Головним завданням предмету «Захист України» є формування національної та громадянської ідентичності, громадянської стійкості та оборонної свідомості здобувачів та здобувачок профільної середньої освіти, здатності виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів та готовності до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України.

Чи варто сьогодні говорити про важливість таких предметів як історія? Це не тільки програмовий матеріал, це і події сучасності, це і незручні запитання від дітей, батьків, це і аналітика ЗМІ.

Національно-патріотичне виховання на уроках природничого циклу тісно пов'язане з пізнавальною діяльністю учнів, історією рідного краю. Природа — потужний фактор виховання поваги й любові до своєї Батьківщини, могутній засіб виховання в дітей ціннісних ставлень, моральних якостей і насамперед національної свідомості. Використання краєзнавчого матеріалу у викладанні природничих наук, у проведенні предметного тижня сприяє глибшому розумінню учнями навколишнього середовища, пробудженню в дітей поваги й любові до того місця, де вони народились і вирости. З метою формування в учнів почуття любові до природи, рідного краю ми включаємо в навчально-виховний процес пізнавальні тематичні екскурсії в поле, ліс, на берег озера чи річки, які збагачують духовне життя учнів, стимулюють

бажання більше побачити, більше зробити для збереження природного середовища.

Комунікативна спрямованість іноземних мов надає вчителю широкі можливості у вихованні громадянської позиції, патріотизму, високих моральних якостей особистості. На індивідуальному рівні патріотизм виступає як важлива стійка характеристика людини, що виражається в її світогляді, моральних ідеалах, нормах поведінки. Вивчаючи тему «Україна», учні повинні так презентувати колишню гетьманську столицю, щоб в іноземних туристів виникло бажання приїхати до нас. На уроках іноземної мови вчителі розвивають уміння презентувати свою країну у світі, її культуру й побут, святкові обряди й культурні цінності, національні особливості.

Предмети мистецької галузі відіграють чільне місце у формуванні національної гордості за нашу духовну скарбницю.

Вагому роль у пропагуванні ідей патріотизму відіграє учнівське співуправління. У нашому ліцеї воно побудоване на демократичних засадах: пригадаймо проєкт «Вибори президента», формування команди президента, утворення такого осередку як медіапростір. У скарбниці діяльності наших дітей чимало хороших і добрих справ.

Ми розпочинаємо день хвилиною мовчання та виконанням державного Гімну України усіма учасниками освітнього процесу.

В рамках національно-патріотичного виховання у ліцеї проводяться виховні години, бесіди, темами яких є: відзначення знаменних та пам'ятних дат, ознайомлення з історією рідного краю, звичаями і традиціями українського народу, видатними людьми України тощо.

Традиційним стало відзначення Дня захисника України, Дня Збройних Сил України, Дня Соборності, Дня Гідності і Свободи, Дня Героїв Небесної Сотні. Сприяють вихованню почуття патріотизму, глибокої любові до рідного краю, рідної мови відзначення Дня української писемності та мови, тематична лінійка «Голодомор і діти... Пам'ятаємо», участь у Всеукраїнській акції «Запали свічку», місячник шкільної бібліотеки та багато-багато інших тематичних заходів.

Молодь повинна відчувати зв'язок часу, минулого і майбутнього, зв'язок св На сучасному етапі національно-духовного відродження України все більшої гостроти набуває проблема формування у

школярів патріотизму у взаємодії сім'ї і школи. Успішне виховання патріотичних якостей у дітей неможливе без участі сім'ї як у вихованні власних дітей, так і в демократичних процесах, які відбуваються в Україні.

З метою посилення ролі родини у процесі національно-патріотичного виховання молоді, підвищення педагогічної культури батьків класні керівники проводять тиждень родинного виховання, організують лекції і тренінгові заняття для батьків. Наші батьки не тільки гості, а й активні учасники таких заходів, адже вони мають безпосередній вплив на формування молодого покоління.

(Презентація: з досвіду роботи педагогічного колективу ліцею)

Результативність патріотичного виховання великою мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми, методи і засоби виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління дітей, підлітків, юнацтва, молоді. Чим доросліші вихованці, тим більші їхні можливості до критично-творчого мислення, самоактивності, творчості, самостійності, до усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення.

Результати анкетування старшокласників:

1. На запитання щодо змін, які відбулися в організації та проведенні виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання дітей та учнівського ліцеїсти відзначають, що:

- історичні події в країні самі поставили національно-патріотичне виховання на першу сходинку виховного процесу
- ; • тепер для дітей почуття патріотизму не модний тренд, а свідоме шанобливе ставлення до людей, країни, історії країни, традицій народу
- ; • робота з даного питання поживішала, набула нового змісту, заходи почали носити більш масовий та практичний характер;
- вчителі-волонтери власним прикладом надихають дітей на участь у патріотичних заходах, поживівся волонтерський рух;
- стала тісніша співпраця з громадськими молодіжними і військово-патріотичними організаціями, воїнами АТО;

- посилилася співпраця між педагогічним, учнівським та батьківським колективами, відбулось більш тісне згуртування дітей, батьків та вчителів;
- помітно зріс інтерес учнів до історії України, рідного міста;
- посилюється акцент на відродження українських традицій та звичаїв, виховання поваги до них;
- зростає рівень учнівської усвідомленості поняття «патріотизм», «патріот», гордість від того, що є українцями;

2. Чи впливає знання історичного минулого на формування національної свідомості?

- а) так, історичне минуле дуже важливе, вивчати і знати його необхідно кожному—61%;
- б) кожен сам обирає, наскільки важливе для нього знання історичної спадщини-19%
- в) історичне минуле не важливе, потрібно жити майбутнім-11%
- г) історичне минуле країни треба обов'язково пам'ятати, проте воно не відіграє ніякої ролі в подальшому розвитку держави-9%

Більше уваги надається правовому вихованню.

3. Учні, які брали участь в опитуванні, мали можливість висловити свою думку про те, наскільки важливо для кожного громадянина дотримання конституційних та правових норм. Отримано такі результати:

- а) «дуже важливо» - 45%
- б) «важливо» - 33%,
- в) «важливо в певній мірі»-18%
- г) «зовсім не важливо» - 4%

4. Володіння державною мовою вважають:

- а) дуже важливим – 34%,
- б) важливим -30%,
- в) важливим в певній мірі – 24%,
- г) зовсім неважливим – 12%.

5. Серед речей, які необхідно мати, щоб зрости патріотом, діти зазначають: треба любити свою Батьківщину, знати історію, вчитися, бути активними.

6.7 Значна частина старшокласників(26%) зазначає про «знецінення моральних якостей» у молодих людей, 12% дітей про це не думали, а 57% вважають, що сучасна молодь навпаки зросла морально і духовно. А ще діти зазначають про негативний вплив ЗМІ та російського контенту.

8. Старшокласники відповіли, що люди, які вживають алкоголь і наркотики не можуть бути патріотами, оскільки у них не сформована ціннісна сфера(48%), не знаю, важко сказати-32%, можуть бути -20%.

9. Усі діти відповіли, що пишаються тим, що живуть в Україні.

10. Значна частина дітей(34%) зазначила, що історію міста, краю можна знати краще.

11. Ствердну відповідь про «обов'язок служити в ЗСУ» дали 51% дітей, 38% зазначили, що армія має бути професійною, 12% дітей не визначились.

Педагогам доцільно звернути увагу на учнів, які намагаються залишитися осторонь від значимих подій та заходів школи; більше працювати з дітьми над вивченням історії України, рідного краю, а також прищеплювати інтерес до історії своєї родини та роду.

12. На Вашу думку, хто або що з перерахованого нижче, має найбільший вплив на формування Ваших громадянських позицій? На думку старшокласників, найбільший вплив на формування їхніх громадянських позицій мають:

а) сім'я (57%),

б) навчальний заклад (37%),

в) соціально-політична ситуація в країні (20%),

г) засоби масової інформації (15%)

д) громадські організації і молодіжні угруповання (11%)

е) друзі та однокласники (45%)

13. Зазначте форми роботи(предмети) , які, на вашу думку, сприяють вихованню патріотизму?

Як правило, учні вказували виховні класні годин, години спілкування, тематичні свята, молодіжні акції, ярмарок, зустрічі із військовими та ветеранами АТО, екскурсії національно-патріотичного спрямування, діяльність учнівського самоврядування, волонтерську та благодійницьку діяльність, відзначення пам

ятних дат, участь у грі «Сокіл-«Джура», спортивно-військові змагання, гурткову роботу, відвідування музеїв, перегляд фільмів на патріотичну тематику тощо. Серед уроків: захист України, історія, українська мова і література, правознавство, географія. Іноземні мови.

Вихованець стає громадянином тільки тоді, коли живе долею Вітчизни. Адже вислів Сухомлинського „Сила й ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини оволодіває особистістю, наскільки яскраво бачить людина світ і саму себе очима патріота” став актуальним в наші дні.

І прекрасно, коли вчитель подає у цьому особистий приклад. Дуже важливою ознакою патріотизму є законслухняність, знання не лише своїх прав, а й обов'язків. Школа не може залишатись осторонь від війни, яку веде Україна з сусідньою державою. Фактором впливу є не лише інформаційний простір, адже ми, на щастя, далеко від бойових дій. Фактором впливу є наша щоденна праця. Уроки та поза навчальна діяльність зараз тісно пов'язані з життям, і наше завдання нині - не лише навчити дітей, а привити їм патріотизм, добро, гордість за свій народ, країну.

Анкета для учнів 9-11 класів з національно-патріотичного виховання.

1. Які зміни відбулися в організації та проведенні виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання?

Ваша відповідь -----

2. Чи впливає знання історичного минулого на подальше життя держави та її населення?

а) так, історичне минуле дуже важливе, вивчати і знати його необхідно кожному;

б) кожен сам обирає, наскільки важливе для нього знання історичної спадщини;

в) історичне минуле не важливе, потрібно жити майбутнім;

г) історичне минуле країни треба обов'язково пам'ятати, проте воно не відіграє ніякої ролі в подальшому розвитку держави

3. Наскільки важливо для кожного громадянина дотримання конституційних та правових норм?

а) «дуже важливо»

б) «важливо»

в) «важливо в певній мірі»

г) «зовсім не важливо»

4. Наскільки важливим для вас є володіння державною мовою ?

а) дуже важливим»

б) «важливим»

в) «важливим в певній мірі»

г) «зовсім неважливим»

5. Які риси характеру Ви вважаєте необхідними для виховання патріотизму серед молоді:

а) відчуття пошани та любові до своєї країни;

б) інтерес до історичного минулого;

в) високий рівень ерудиції;

г) інтелігентність;

д) активність у громадському житті країни.

6. Чи відчуваєте Ви знецінення моральних цінностей в українській молоді?

а) так;

б) ні;

в) важко сказати;

7. Якщо відчуваєте, то в чому саме?

Ваша відповідь _____

8. Чи вважаєте Ви, що молоді люди, які вживають алкоголь або наркотики, не можуть бути патріотами:

а) так;

б) ні;

в) важко відповісти;

9. Чи пишаєтесь Ви тим, що є громадянином України?

10. Чи знаєте Ви історію свого рідного міста,?

11. Чи вважаєте Ви службу в армії обов'язком громадянина України?

12. Вашу думку, хто або що з перерахованого нижче, має найбільший вплив на формування Ваших громадянських позицій?

13. Зазначте форми роботи (предмети), які, на вашу думку, сприяють вихованню патріотизму?